

УДК 339.9.012.23"313"

К. П. МАЖАРЕНКО

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

В статті розглянуто стан зовнішньоекономічної діяльності України на міжнародних ринках, проаналізовано динаміку і структуру зовнішньої торгівлі, обсяги іноземних інвестицій, запропоновано заходи для визначення перспектив розвитку України в сфері міжнародних відносин.

Ключові слова: міжнародний бізнес, міжнародні економічні відносини, глобалізація, зовнішньоторговельний баланс, експорт, імпорт, іноземні інвестиції.

K. P. MAZHARENKO

Kremenchuk Mykhailo Ostrogradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine

PROSPECTS OF DEVELOPMENT FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF UKRAINE ON THE INTERNATIONAL MARKETS

For the development of the national economy of each country the government forced to take measures to increase the participation in international economic relations. Ukraine's foreign trade structure shows the presence of a negative foreign trade balance. In 2012, there is a slight increase in the share of exports of goods and reducing the share of imports. This is a positive development. The structure of services there is a positive balance, which is a definite advantage. At the same time, the level of foreign investment is very low. Among the country-investors hold the bulk of the EU. The studies show a strong dependence of Ukraine on foreign partner countries. To improve the current situation of Ukraine in the international markets to develop in those activities, where there are favorable conditions for exports, such as agricultural products, including growing crops, the production of fats and oils, processed food products, and mining of ferrous metals, mineral supply products and work hard to find new markets and the expansion of exports of these groups of goods. Such policies will improve the state of the trade balance and reduce negative foreign trade balance. The implementation of these approaches can be guaranteed by the state program of action in foreign markets.

Keywords: international business, international economic relations, globalization, trade balance, exports, imports, foreign investment.

Постановка проблеми. Глобалізаційні економічні процеси у світі, інтеграція України у міжнародні економічні процеси висувають якісно нові, більш високі вимоги до теоретичних та практичних концепцій, що покладаються в основу формування системи управління зовнішньоекономічною діяльністю країни.

Сучасний етап розвитку світового господарства має певні характерні ознаки. Зокрема значне збільшення товарообігу; поглиблення інтернаціоналізації міжнародного бізнесу; зміна структури товарів та послуг у світовій торгівлі; поглиблення міжнародного розподілу праці; посилення залежності суб'єктів міжнародного бізнесу від закордонних партнерів; глобалізація міжнародного бізнесу.

В умовах сьогодення ні одна держава не здатна функціонувати незалежно від інших. Для розвитку національного господарства уряд кожної країни вимушений приймати заходи з метою розширення участі в міжнародних економічних відносинах. Це стосується навіть найменш розвинутих країн.

В зв'язку з цим задачею кожної країни, в тому числі й України, є вивчення стратегії діяльності національних та міжнародних компаній на світовому ринку, можливостей організації виробництва з використанням міжнародних технологій, та з проведенням адаптації до прийнятих міжнародних стандартів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Аспекти підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності досліджуються у працях Базилук Я.Б., Бережнюка І.Г., Ситника І.В., Дронової Д.В., Прокопенка О.В., Кисельової О.М., Маковецьва А.П., Білич Ю.В., Захаркіної Л.С. та інших авторів. Проте, незважаючи на вагомий внесок вітчизняних вчених щодо виявлення недоліків та причин негативних тенденцій у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, ще залишаються відкритими питання щодо формування оптимальної стратегії відносин України з іноземними партнерами в сфері зовнішньої торгівлі.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних проблем у зовнішньоекономічній діяльності України на міжнародних ринках та окреслення перспективних напрямів розвитку співпраці з іноземними партнерами на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Для визначення напрямів розвитку зовнішньоекономічних відносин України необхідно з'ясувати тенденції, які мають місце у теперішній час. В зв'язку з цим необхідно проаналізувати структуру зовнішньої торгівлі, стан зовнішньоторговельного балансу та обсяги іноземних інвестицій.

Структура зовнішньої торгівлі України за 2011–2012 роки наведена на рис.1.

Розглядаючи структуру зовнішньої торгівлі України за останні два роки (рис.1), необхідно відзначити незначні коливання показників, а саме: збільшення частки експорту товарів (з 83,2% у 2011 році до 83,6% у 2012) та зменшення частки імпорту товарів (з 93,0% у 2011 році до 92,7% у 2012). Щодо

структури наданих послуг, спостерігається зворотна тенденція: частка експорту послуг зменшилася з 16,8% у 2011 році до 16,4% у 2012, а частка імпорту послуг зросла з 7,0% у 2011 році до 7,3% у 2012 році [4].

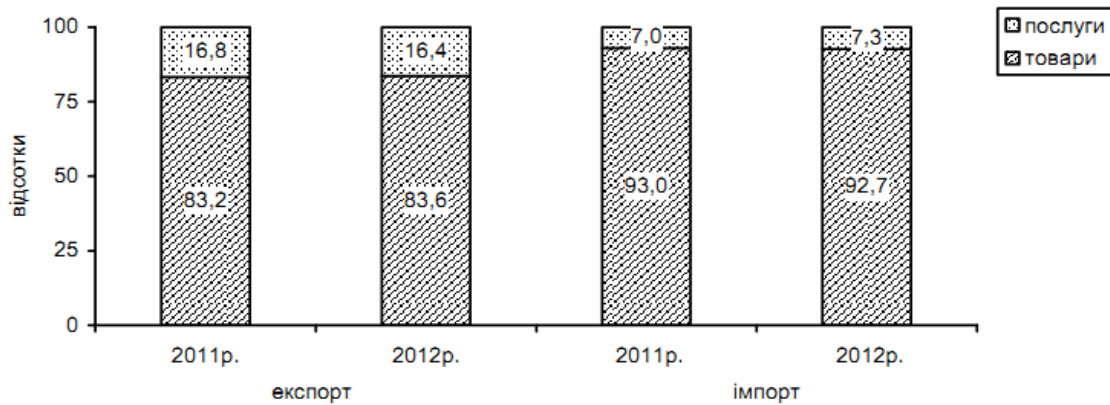

Рис. 1. Структура зовнішньої торгівлі України за 2011–2012 роки

В натуральних показниках, обсяг експорту товарів та послуг України за 2012р. склав 82337,4 млн.дол. США, імпорту – 91364,4 млн.доларів. Порівняно з 2011 р. експорт збільшився на 0,2% (151 млн.дол.), а імпорт – на 2,8% (2521 млн.дол.). Негативне сальдо склало 9027 млн.дол. (у 2011 р. – мінус 6657 млн.дол.).

Вивчаючи співвідношення експорту-імпорту товарів та послуг, необхідно зазначити, що саме послуги здійснюють певний компенсаційний вплив на розмір негативного сальдо. Оскільки, за 2012 рік експорт товарів склав 68809,8 млн.дол. США, імпорт – 84658,1 млн.дол. Порівняно з 2011 р. експорт збільшився на 0,6%, імпорт – на 2,5%. Від'ємне сальдо становило 15848,3 млн.дол. (за 2011 р. також від'ємне – 14214 млн.дол.).

Що стосується послуг, обсяги експорту та імпорту у 2012 році становили відповідно 13527,6 млн.дол. та 6706,3 млн.дол. США і по відношенню до попереднього 2011 року склали 98,1% та 107,6%. Позитивне сальдо за 2012 рік склало 6821,3 млн.дол. (у 2011 році 7557 млн.дол.).

Таким чином, має місце поглиблення негативного сальдо зовнішньоторговельного балансу. В зв'язку з цим необхідно проаналізувати, за рахунок яких груп товарів та послуг відбуваються подібні зміни. Найбільшу частку в експорті товарів займає сировина для промисловості – 48,5%. Вагому частку товарної структури експорту України становлять поставки чорних металів та виробів з них – 26,4%, також продукція агропромислового комплексу та харчової промисловості – 26%, мінеральні продукти – 11,1%, механічні та електричні машини – 10,2%, засоби транспорту – 8,7%, продукція хімічної промисловості – 7,4%, жирів та олій – 6,1, готових харчових продуктів – 5,1%.

При цьому на протязі 2012 року в порівнянні з 2011 роком зросли обсяги експорту зернових культур на 93,5%, жирів та олій на 24%, літальних апаратів у 2,9 разу, суден у 3,7 разу, залишків та відходів харчової промисловості на 40,1%. Натомість зменшився експорт чорних металів на 16,9%, палив мінеральних, нафти на 36%, руд, шлаку – на 15,6%.

На формування позитивного сальдо вплинули такі види послуг, як трубопровідний, залізничний та повітряний транспорт, що складає 63% від загального обсягу експорту, а також різні види ділових професійних та технічних послуг. При цьому зріс обсяг наданих комп'ютерних послуг на 49,3% та послуг з подорожей на 25,6%. Натомість скоротились обсяги фінансових послуг на 20,5% та послуг з трубопровідного транспорту на 13,5%.

Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами із 215 країн світу. Обсяги експорту товарів до країн СНД становили 36,8% від загального обсягу експорту, Азії – 25,7%, Європи – 25,3%, у т.ч. до країн Європейського Союзу – 24,8%, Африки – 8,2%, Америки – 3,8%, Австралії і Океанії – 0,1%.

Обсяги імпорту товарів з країн СНД становили 40,7% від загального обсягу імпорту, Європи – 32,5%, у т.ч. з країн Європейського Союзу – 30,9%, Азії – 20,2%, Америки – 5,3%, Африки – 1%, Австралії і Океанії – 0,2%. Основні країни, з якими мають місце найбільш активні економічні відносини в сфері експорту-імпорту товарів, наведені на рис.2, 3.

На протязі 2012 року загальний обсяг експорту товарів та послуг до країн СНД зменшився проти 2011р. на 3,4% та становить 31313,9 млн.дол., до країн ЄС – зменшився на 3,3% та складає 20876,1 млн.доларів. Частка експорту до країн СНД та ЄС зменшилась проти 2011 р. та складає відповідно 38% та 25,4% (у 2011 р. – 39,5% та 26,3%). Натомість збільшилась частка експорту до Єгипту на 2,2%.

Обсяг імпорту товарів та послуг з країн СНД порівняно з 2011 р. зменшився на 7% та становить 35695,1 млн.дол., з країн ЄС – зріс на 2,3% та складає 29827,9 млн.доларів. Частка імпорту з країн СНД та ЄС зменшилась та становить відповідно – 39,1% та 32,6% (у 2011р. 43,2% та 32,8% відповідно). Натомість зросла частка імпорту з Китаю на 1,7%.

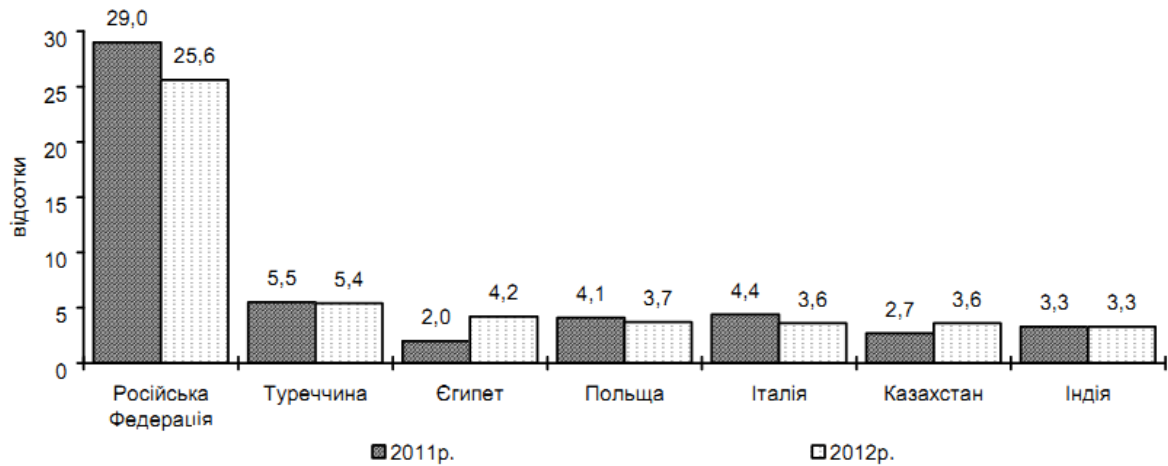

Рис. 2. Основні країни-партнери в експорті товарів

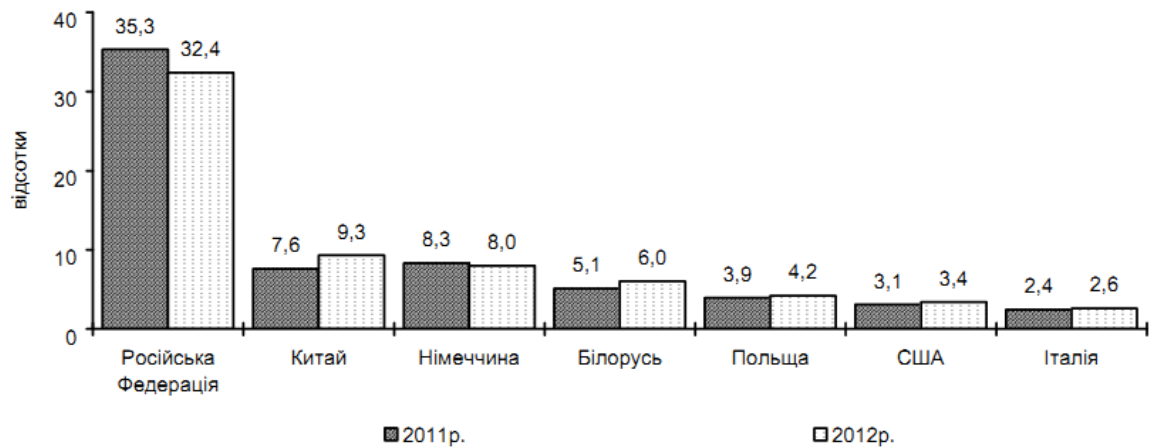

Рис. 3. Основні країни-партнери в імпорті товарів

Також одним із визначальних чинників розвитку зовнішньоекономічних відносин є обсяги іноземних інвестицій, які має країна в своїй економіці, та в економічних процесах інших країн.

У 2012 році в економіку України іноземними інвесторами вкладено 6013,1 млн дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Обсяг унесених в економіку України прямих іноземних інвестицій на 31 грудня 2012 р. становив 54462,4 млн дол. США, що на 8,2% більше обсягів інвестицій на початок 2012 р. З країн ЄС унесено 42979,3 млн дол. інвестицій (78,9% загального обсягу акціонерного капіталу), із країн СНД – 4269,0 млн дол. (7,8%), з інших країн світу – 7214,1 млн дол. (13,3%).

Інвестиції надійшли зі 130 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає понад 82% загального обсягу прямих інвестицій, входять Кіпр – 17275,1 млн дол., Німеччина – 6317,0 млн дол., Нідерланди – 5168,6 млн дол., Російська Федерація – 3785,8 млн дол., Австрія – 3401,4 млн дол., Велика Британія – 2556,5 млн дол., Віргінські Острови (Брит.) – 1884,9 млн дол., Франція – 1765,3 млн дол., Швеція – 1600,1 млн дол. та Швейцарія – 1106,2 млн дол. Частка інвестицій названих країн зображена на рис. 4.

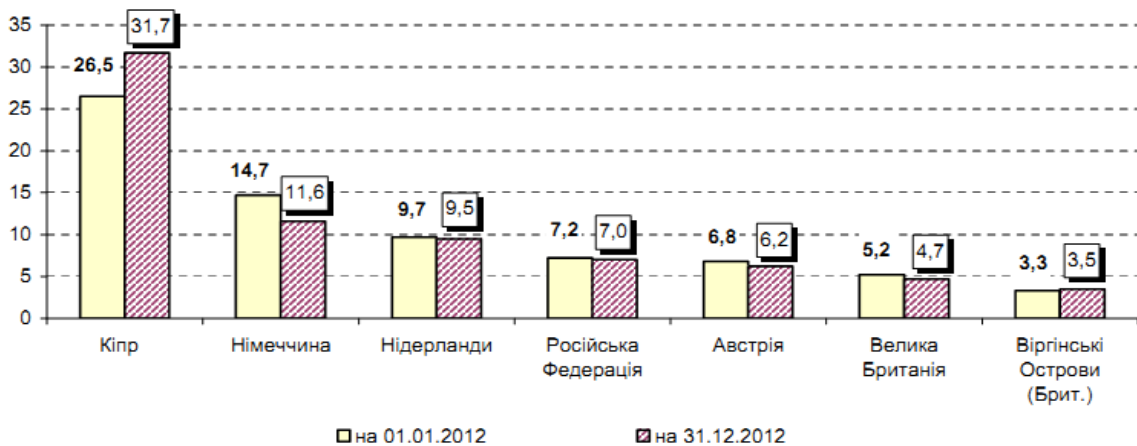

Рис. 4. Розподіл прямих інвестицій в Україну за основними країнами-інвесторами

Найбільша частка інвестицій зосереджена на підприємствах промисловості 17166,7 млн дол., що становить 31,5% від загального обсягу іноземних інвестицій, у т.ч. на підприємствах переробної галузі 14078,7 млн.дол., добувної – 1548,4 млн.дол., з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 1539,7 млн.дол. У підприємства металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів унесено 6157,0 млн дол. прямих інвестицій, виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 3039,9 млн.дол., хімічної та нафтохімічної промисловості – 1325,8 млн дол., машинобудування – 1154,7 млн дол., виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції – 1053,9 млн дол.

Крім того, у фінансових установах акумульовано 16105,6 млн дол. (29,6% загального обсягу) прямих інвестицій, в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, – 9058,5 млн дол. (16,6%), у підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 6003,0 млн дол. (11,0%).

Обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з України в економіку країн світу на 31 грудня 2012 р. становив 6481,9 млн дол., у тому числі в країни ЄС – 6046,0 млн дол. (93,3% загального обсягу), в країни СНД – 340,6 млн дол. (5,2%), в інші країни світу – 95,3 млн дол. (1,5%). Прямі інвестиції з України здійснено до 49 країн світу, переважна їхня частка спрямована до Кіпру (89,6%).

Таким чином, вплив прямих інвестицій на технологічний розвиток української економіки залишається на низькому рівні, за винятком окремих проєктів, які пов'язані з повною модернізацією виробництва та забезпечуються засобами великих транснаціональних корпорацій і мають "точковий" характер [2].

Висновки. Результати проведених досліджень свідчать про безумовно сильну залежність України від іноземних країн-партнерів. Саме співвідношення іноземних інвестицій в економіці України (54,5 млрд.дол. США) та інвестицій з України до інших країн (6,5 млрд.дол.) говорить про недостатньо сильну позицію України з точки зору економічного потенціалу для вкладання коштів.

В зв'язку з цим Україні потрібно працювати над подальшим розвитком якісних зовнішньоекономічних відносин з країнами світу, зокрема це країни Євросоюзу, оскільки 78,9% загального обсягу іноземних інвестицій в Україні внесено саме країнами ЄС; а також з країнами СНД, тому що вони мають найбільшу частку в експорті та імпорті товарів (36,8% та 40,7% відповідно), і в основному це Російська Федерація, з якою товарообіг є найвищим (25,6% та 32,4% експорту та імпорту відповідно).

Такий стан пов'язаний з тим, що конкурентоспроможність українських товарів обумовлена дією екстенсивних факторів. Як зазначає О.М. Кисельова, ситуація, що склалась в Україні, свідчить про негативні структурні зрушення внутрішнього ринку, його спрямованість на сировинні галузі з низькою часткою обробки, витіснення імпортом вітчизняних виробників у галузях виробництва товарів народного споживання [3].

Оскільки Україна не в змозі самостійно досягти рівня розвитку сучасних технологій, які використовуються при виробництві товарів у розвинутих країнах, необхідно впроваджувати новітні технології на національних підприємствах за допомогою іноземних партнерів та створення інвестиційного клімату [1].

Натомість потрібно розвиватись в тих видах діяльності, де Україна має сприятливі умови для експорту, наприклад, продукція агропромислового комплексу, зокрема вирощування зернових культур, виробництво жирів та олій, готових харчових продуктів, а також видобуток чорних металів, поставки мінеральних продуктів, й працювати над пошуком нових ринків збуту й розширенням обсягів експорту даних груп товарів.

Така політика надала б змогу урівноважити зовнішньоторговельний баланс та зменшити суму негативного зовнішньоторговельного сальдо. Реалізація зазначених підходів може бути забезпечена розробкою Державної програми дій у зовнішньоекономічній сфері діяльності.

Література

1. Маковеев А.П. Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату України / А.П. Маковеев, О.В. Маковеева // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 4. – Т. 3. – С. 200–203.
2. Прокопенко О.В. Оцінка інноваційно-інвестиційної складової розвитку зовнішньоекономічної діяльності України / О.В. Прокопенко, Л.С. Захаркіна // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – Черкаси, 2010. – № 1 (7). – С. 116–123.
3. Кисельова О.М. Проблеми зовнішньоекономічної діяльності в Україні та шляхи їх вирішення / О.М. Кисельова, Ю.В. Білич // Митна безпека. – 2010. – № 2. Серія «Економіка». – С. 88–94.
4. Сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

References

1. Makoveyev A.P. Problems of an attractive investment climate in Ukraine / A.P. Makoveyev, O.V. Makoveyeva // Bulletin of the Khmel'nitsky National University. - 2011. - № 4. - Vol.3. - P. 200-203. [in Ukrainian]

2. Prokopenko O.V. Evaluation of innovative investment component of the foreign trade of Ukraine / O.V. Prokopenko, L.S. Zakharkin // Bulletin of the Eastern University of Economics and Management. - Cherkasy, 2010. - № 1 (7). - P. 116-123. [in Ukrainian]
3. Kiseleva O.M. Problems of foreign economic activity in Ukraine and solutions / O.M. Kiseleva, Y.V. Bilych // Customs security. - 2010. - № 2. Series "Economy". P. 88 -94. [in Ukrainian]
4. Site of the State Statistics Committee [electronic resource]. - Mode of access: www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian]

Надійшла 16.01.2014; рецензент: д. е. н. Хоменко М. М.

УДК 666.9:620.9(477)

О. А. МИКОЛЮК, І. М. КОВАЛЬЧУК
Хмельницький національний університет

ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЦЕМЕНТНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто першочерговість вирішення проблем енергозбереження в діяльності підприємств цементної промисловості. Проведено аналіз проектів спільного впровадження енергоощадних технологій, що реалізуються українськими виробниками цементу. Розглянуто досвід підприємств щодо переходу з мокрого виробництва цементу на сухий.

Ключові слова: енергоефективність, енергозбереження, виробництво, технологія.

O. A. MIKOLYUK, I. M. KOVALCHUK
Khmelnitsky National University, Khmelnytsky, Ukraine

THE PRACTICE OF ENERGY EFFICIENT TECHNOLOGIES AT THE CEMENT INDUSTRY OF UKRAINE

The article deals with the priority of solving the problems of energy saving in the enterprise cement industry. The analysis of joint implementation of energy efficient technologies implemented Ukrainian cement producers. The experience of companies to switch from wet to dry cement production. Thus, analyzing the above material, it can be said that to ensure energy conservation in cement industry enterprises should shift to dry cement. Go to the dry cement not only solves the problem of energy efficiency, but also makes it possible to reduce the emission of flue gases into the environment.

Keywords: energy efficiency, energy conservation, production, technology.

Постановка проблеми. В сучасних ринкових умовах, які характеризуються невизначеністю та мінливістю як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, швидкою динамічністю економічних процесів, вичерпаністю природних ресурсів, постійним посиленням конкуренції у різних галузях промисловості, одним з пріоритетних напрямків наукових досліджень є впровадження енергоефективних технологій виробництва.

Однією з найбільш енергоємних галузей є цементна промисловість. Щороку в Україні вона споживає понад 3 млн т у. п. та 2 млрд кВт•год електроенергії. Одним із основних шляхів зменшення енергоємності є переведення цементних заводів з мокрого на сухий спосіб виробництва, який забезпечує економію енергоресурсів до 50 % [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядом питань енергозбереження займались: Семенов В.Т., Джеджула В.В., Наконечна Д.Ю., Симборський А.І., а безпосередньо енергозбереженням в промисловості займались: Праховник А.В., Суходоля О.М., Денисюк С.П., Прокопенко В.В.[1].

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування актуальності вирішення проблем енергозбереження в діяльності підприємств цементної промисловості та в практичній реалізації проектів спільного впровадження енергоощадних технологій українськими виробниками цементу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останніми роками в Україні розпочалася модернізація цементних заводів за проектами "Спільного впровадження" на декількох потужних підприємствах. Найбільшим із них є ВАТ "Подільський цемент" (Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський). Проектом цього підприємства передбачається спорудження нової сухої печі для випалу клінкеру і консервація чотирьох печей, що працюють з використанням мокрого способу, які раніше застосовували природний газ, а після 2006 року використовують вугілля. У 2008 році розпочалося будівництво нової технологічної лінії з виробництва цементу сухим способом потужністю 2,5 млн т на рік. Введення цієї лінії в експлуатацію дасть можливість зменшити майже удвічі витрати палива, знизити собівартість цементу і викиди пилу та шкідливих речовин у навколишнє середовище, що, у свою чергу, значно зменшить питоме енергоспоживання – з 6771 до 3180 МДж на 1 т клінкеру, тобто в 2,1 раза. Викиди пилу знизяться з 150 г/с до 11 г/с (більше ніж у 10 разів), річне зменшення викидів CO₂ складатиме в середньому 740 тис. т.

Проект вартістю 210 млн євро фінансується ірландською компанією CRH, до складу якої входить ВАТ "Подільський цемент". Третина необхідного обсягу інвестицій – 70 млн євро надійде за рахунок продажу 3 млн т CO₂ за Кіотським протоколом в якості одиниць скорочення викидів [4].